

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 1(21) қаңтар-наурыз 2020
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

- Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)*
- Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)*
- Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)*
- Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)*
- Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)*
- Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)*
- Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)*
- Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)*
- Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)*
- Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)*
- Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)*
- Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)*
- Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қытшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)*
- Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)*
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)*
- Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)*
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)*
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)*
- Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)*
- Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)*
- Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
- Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)*
- Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)*

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

- Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)*
- Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)*
- Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)*
- Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)*
- Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Голден Кэтти Стромилейл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)*
- Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)*
- Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)*
- Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)*
- Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)*
- Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)*
- Кумеков Болат Ешимхамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)*
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана» Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)*
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Годаньска (Польша)*
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)*
- Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)*
- Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Таймагамбетов Жакен Кожажметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)*

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)
Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkhitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyghanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.

ҚЫТАЙ ҚАЗАҚТАРЫНДАҒЫ ТЕРІ ӨНДЕУ ӨНЕРІ

Мажикқызы Н.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 3 курс докторанты, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: nurlihan80@mail.ru

Аңдатпа. *Kipicne.* Мақалада автор мал шаруашылығымен айналысқан Қытай қазақтарының тері өңдеу өнерінің тіршілік қажеттілігінен туғандығын айта келіп, төрт түлік мал мен аң терілерінен күнделікті тұрмыста қолданылатын теріден өңделіп жасалған ыдыстардан (саба, мес, конкап т.б.) тартып, тұрмыста пайдаланатын бұйымдар, киетін бас киім, аяқ киімдеріне дейін теріден қалай өңделіп жасалатындығы жан-жақтылы баяндайды. Сонымен қатар, Қытай модернизациясы мен интеграциясының Қытай қазақтарының тері өңдеу өнеріне тигізген әсеріне де қысқаша тоқталады.

Түйін сөздер: Қытай қазақтары, тері өңдеу, мал шаруашылығы, модернизация, интеграция

ИСКУССТВО ОБРАБОТКИ КОЖИ У КАЗАХОВ КИТАЯ

Мажикқызы Н.

Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, докторант 3 курса, г. Алматы, Казахстан e-mail: nurlihan80@mail.ru

Аннотация. *Введение.* В статье автор указывает на то, что у китайских казахов, занимающиеся животноводством, искусство обработки кожи появилось вследствие необходимости его применения в быту. В статье подробно описывается способ обработки шкуры диких и домашних животных, изготовления из них посуды (саба, мес, конкап и.т.), предметов домашнего быта, одежды, головные уборы, обуви. Кроме того, кратко изложено влияние китайской модернизации и интеграции на кожевенное дело казахов живущих в Китайской Народной Республике.

Ключевые слова: казахи в Китае, обработка кожи, скотоводство, модернизация, интеграция.

LEATHER TREATMENT ART AT THE CHINESE KAZAKHS

Mazhikyzy N.

Al-Farabi Kazakh National University, 3rd year PhD Student, Almaty Kazakhstan e-mail: nurlihan80@mail.ru

Abstract. *Introduction.* In the article, the author says that because of the vital needs of the Kazakhs of China who were involved in animal husbandry, the art of skin processing appeared, describes in details how much was made from processed skin of livestock and predatory animals, starting with dishes (saba, mes, konkap, etc.) and household items, ending with headdresses and shoes. In addition, he briefly discussed the impact of China's modernization and integration on the art of skin processing of Kazakhs of China.

Keywords: Chinese Kazakhs, skin processing, animal husbandry, modernization, integration

Кіріспе

Бүгінгі урбанизация мен индустриализация дәуірі кезеңінде этникалық мәдениеттің дамуы мен трансформациясының негізгі анықтаушы факторлары: қоғамның әлеуметтік-экономикалық даму дәрежесі, тарихи жағдайы, табиғи орта. Осы көрсетілген факторлар мәдениетті міндетті түрде жаңа өзгерістерге әкеп ұшыратады. Кез келген жаңалық уақыт өте келе – тұрмыста дәстүрге айналады (Аругюнов, 1989). Сондықтан, этномәдени болмысымыздың нағыз айнасы болып табылатын материалдық мәдениеттің бір саласы – қолөнерді, әсіресе, соңғы жылдары Қытай модернизациясы мен интеграциясына дөп келіп отырған Қытайдағы қазақтардың қолөнеріндегі терішілік өнерді зерттеудің маңызы зор.

Ғалым С. Әжіғалидың пікірі бойынша: «халықтық өнерді, соның ішінде қолөнердің қазіргі жағдайын зерттеуде ел арасынан жиналған материалдар маңызды дерек көзі болып табылады. ... сондықтан ел арасына шығып, экспедициялық зерттеу жұмысты ұйымдастырудың маңызы зор», - дейді. Ғалым сондай-ақ қазіргі кезде қолөнердің тері өңдеу, зергерлік, ұсталық, ағашою, киіз басу, алаша тоқу сияқты түрлерін жоғалуға айналғанын, дәстүрлеріміз тек ауылды жерлерде сиреп бара жатқан қария шеберлер арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетуде екенін айтады (Аджигалиев, 1983). Осыған орай, біз 2012-2013 жылдары профессор С.Е. Әжіғалидың басшылығымен Қытай қазақтарына жүргізілген даладық экспедиция барысында жинақталған материалдардың негізінде Қытай қазақтарының терішілік өнерінің кейбір тұстарын көрсетуге тырыстық.

Материалдар мен әдістер

Мақаланы жазу барысында Қытайдағы қазақтардың әлеуметтік-мәдени тұрғыдағы даму деңгейін анықтауға тырыстық. Қытайдағы қазақтардың қолөнер жағдайы, мәселелері және перспективасын кешенді және жүйелі түрде қарастырылып, ғылыми объективизм принципін ұстануға мүмкіндік береді. Мақаланы жазуда жалпы ғылыми тарихи принципке, жүйелілікке, салыстырмалы және экспериментальды талдауға негізделді. Сондай ақ, методологиялық арсеналда ғылыми-қолданбалы әдіс далалық этнографиялық зерттеулер нәтижелері негізге алынды, мәселеге толық, кешенді талдау жүргізу үшін зерттеудің пәнаралық принциптері басты назарға алынды. Мақаланы жазу барысында тарихи салыстырмалы әдістер қолданылды және тарихи оқиғалар мен құбылыстарды диалектикалық материалистік тұрғыдан қарастыруда тарихи қағидалар мен объективті көзқарастар пайдаланылды. Деректер мен зерттеулерді ғылыми тұрғыда сараптауда нақты – тарихи-салыстырмалы, сыннан өткізу, талдау, жинақтау және қорыту әдістері қолданылды. Мұның өзі алынған ақпараттардың толықтығы мен шынайылық деңгейін анықтауға көмектеседі.

Талқылау

Үй жануарлары мен әр түрлі аң терілерін өңдеу қазақ өмірінде тым ертеден басталған ата кәсіптің бірі. Оның арғы тегі әсемік үшін емес, тіршілік қажетінен туған. Күнкөріс қамы адамдарға үй жануарлары немесе аңдардың терілерін пайдаланудың қажеттілігі мен маңызын ұғындырды. Сонымен, ата-бабаларымыз мал және аң терілерінен түрлі киім-кешек және басқа да бұйымдар жасады. Қазіргі кезде шағын заводтар құрып, былғары мәнерлеуді де кәсіп етті.

Мал терісін илеудің ел арасында кең тараған екі түрі бар. Біріншісі, ағаш күбіге немесе басқа кең ағаш ыдысқа айранның сары суына, ашылған іркітке, ұн, кебек, тұз салып ашытады да, теріні соған салады, бұл малмада илеу деп атайды. Екіншісі, тері бетіне ұн, тұз араластырған іркіт жағу арқылы болады, бұл иі жағып илеу деп аталады. Мал терілерін өңдеу тәсілдерінде көптеген өзгешеліктер бар. Ол өзгешеліктер қай түліктің терісінен қандай бұйым жасайтындығына байланысты болады. Мәселен, сырт киім, бас киім тігуге арналған қозы, лақ, құлын терілерінің

немесе әр түрлі аң терілерінің жүнін алмай илейді. Ол үшін әлі кеуіп үлгермеген жас терілерге немесе су бүркіп жібіткен терілердің өң жағына іркіт жағып, ұн немесе кебек, тұз сеуіп алып, тері бетіндегі иді араластырып, терінің шеттерін үстіне қарай қайырып, жылы жерге бүктеп қояды. Мұндай әдіспен иеленетін терілердің иі қану, яғни дайын болу мерзімі тері түрлеріне байланысты. Қозы, лақ және аң терілері жылдам ий болса, үлкен қой, ешкі терілері, әсіресе, тай, құлын, жабағы терілерінің ий болу уақыты ұзақ уақытқа созылады. Орта есеппен қандай тері болсын 3 – 5 күн аралығында иі сіңіп болады. Иден шыққан теріні көлеңкеде кептіріп, талқыға салып жұмсартады, содан соң қырғышпен қырып өңдейді, жақсылап уқалайды, елтірі мен аң терілерін талқысыз-ақ уқалап жұмсартады (информатор: Бердіқан Жапайұлы).

Көбінесе бас киім немесе ішік тігетін аң терілері мен елтірі, сеңсендерді боямай-ақ матамен тыстап тіге береді. Ал, қыс киетін тон, шалбар тігуге арналған қой терілерін қызыл талдың қабығы, рауағаш, шүкір сияқты өсімдіктердің қайнатындысына бояйды. Жарғақ және тайжақы тігуге арналған құлын, жабағы немесе тай терілерінің жүні сыртына қаратылатындығынан, оларды боямай-ақ астарлап тігеді. Ешкі терісінен тақыр шалбар, серке терілерінен кестелі жарғақ шалбар тігу үшін немесе ірі қара мал терілерінен үй шаруасына қажетті қайыс, аяқ киімге арналған көн илеу үшін теріні суық суға салып, әбден жібітіп алып, жүнін ұстарамен қырып тастайды. Кейде жас теріні бүктеп жылы жерге екі-үш күн қою арқылы жүнін жидітіп те түсіреді. Жүні алынған терілерді ағаш күбіге салып, үстіне ий құяды. Мұндай терілер иге толығымен батып тұрады да, бір жетінің ішінде ийі қанады. Иден шыққан терілерді көлеңкеде кептіріп, талқыға салып жұмсартады. Қайысқа арналған теріні талқыдан кейін өңдемей, сол күйінде кептіріп қояды да, керек болғанда шетінен таспалап тіліп алып отырады. Ал, аяқ киім және басқа үй бұйымдарын жасауға немесе оларды көркемдеуге арналатын теріні талқыдан соң қолмен уқалап, қырып өңдейді де, одан кейін қажетті бояулармен бояйды.

Ас сақтауға немесе ас құюға арналған түйе, жылқы, сиыр, серке терілерін әдетте илемейді. Өйткені, илеген тері су тисе болды, тез жібіп, былжырап, босап кетеді. Оған құйылған сұйық тағамға идің дәмі шығып тұрады. Сондықтан, саба, торсық, жан торсық, сүйретпе, көнек жасауға арналған жылқы терісінің жүнін ұстарамен қырып, одан кейін ыстайды. Ысқа қақталған тері мықты болады. Әдетте, көбінесе теріні әркім өздері ыстайды. Дегенмен, арнайы терішілікпен шұғылданатын аймақтарда кәсіптік ысшыларда болған.

Ысқа ұсталған терілер бір ай шамасында дайын болады. Теріге ыс сіңу барысын үнемі бақылап отырады. Теріні күйдіріп алмай әбден бабына келтірген уақытта тері жұқарып, тығыздалып, артық майы шығып, шыңылтырланады. Ар жағынан күн көрінгендей жағдайға жеткенде ыстау жұмысы тоқтатылады. Әбден ысталған теріден тігілген сабаның ішіндегі қымыз сабаға жарық түскенде анық көрінеді.

Мал шаруашылығы сынды өндірістік тәсілмен шұғылданған қазақ халқы ежелден малдың етінен тыс, төрт маусымда малдың түрлі-түрлі сүт өнімдерін мәнерлеп, соны өздеріне азық етеді. Қазақ халқы ұзақ ғасырлардан бері малдың сүтін түрлі тәсілдермен өңдеп, неше түрлі сүт өнімдерін жасаған. Мәселен: уыз, қаймақ, ақ ірімшік, мәйек ірімшік, ежігей ірімшік, құрт, сарымай, құрт қатық, айран қатық, шалап, малта, қымыз, іркіт, шұбат қатарлылар.

Саба - құрт, сарымай, құрт қатық сияқты сүт өнімдерін алғашқы кезеңде өңдейтін қарапайым жабдық. Саба соғымға сойылған сиыр, жылқы сияқты іріқара малдың терісінен жасалады. Әуелі терінің жүні жидітіліп түсірілген соң сорлап, онан соң қыс бойы ысқа байлап қояды. Қыстай ыс сіңген теріні жібітіп, көктемде саба тігеді. Ысқа қақталған теріден жасалған саба ішіне қымыз, іркіт сияқты сусындарды құйғанда босап кетпейді. Сап-сары болып қатып тұрады.

Ауыл әйелдері қойдың, сиырдың сауылған сүтін пісіріп айран ұйтып, сабаға құя береді. Орташа сауыны бар бір отбасы саба үш күн мөлшерінде бір толады. Саба толған соң, сабаны пісіп май түсіреді. Түскен майды алған соң, қалған іркітті қазанда қойылғанша қайнатып, ең соңында қапта сүзіп құрт жасайды.

Саба – піспек, саба бауы қатарлы құрылымдардан құралады. Сабаға айран құйылған соң, қазан жақтағы босағаға, сабаның астына майдақұм салынып, саба бауынан уықтың қарнына байланып қойылады. Сабаға айран құйылған соң піспекпен пісіледі. Піспек ұзындығы бір жарым метр келетін яғни жуандығы қолға еркін ұстауға келетін жұмыр ұзын ағаштың бір басына ағаштан дөңгелектеп жасалған піспек басы орнатылып, сабаның ішіне салынады. Сабаның аузынан піспектің сабы биік шығып тұрады. Ауылдағы қыз-жігіттер піспектен ұстап бір көтеріп, бір басып сабаны піспекпен пісіп, сабаға май түскенше піседі. Саба дегеніміз қарапайым халықтық май айыру машинасы. Қазіргі күнде заводтардан неше түрлі май алу машиналары шықты. Бірақ алынған майдың сапасы, дәмі және де осы сабамен алынған майға жетпейді (Шәміс Құмарұлы, 2011:100).

Жол жүргенде қымыз құйып алып жүру үшін жасалатын қолайлы ыдыстың бірі – мес. Месті бітеу сойылған семіз серкенің терісінен жасайды. Ол үшін жібітілген серке терісінің жүнін алып, тазалап шелдейді. Бұдан соң оны тал қабығының тұздалған қайнатындысына бір күн ұстап, түбін шуда жіппен тігіп, біраз кептіреді. Одан соң уқалап, созғылап жұмсартады. Жел қақтырып кептіргеннен кейін, местің мойнынан тобылғы түтінін жіберіп, екі-үш күн ыстайды. Сөйтіп оны дайын ыдыс ретінде керегіне жаратады. Қымыз құйылған месті көлікке артып, бір жерден екінші жерге жеткізерде ауа шығып тұру үшін местің аузына іші қуыс қой жілігі қоса байланады, өйтпегенде мес жарылып кетеді. Жолшыбай местен қымыз құйып алғысы келгенде, оны көліктен түсіріп жатпайды, бітеу сойылған серке терісінің алдыңғы аяғының біреуінің ұшын тікпей, шүмек есебінде қалдырады, ол жер ағашпен мықтап тығындалып қояды, соны ашып, местен қымыз құйып алады. Жасамыз серкенің терісінен жақсылап істелген мес көпке шыдайды. Қымыз біткеннен кейін оның ішін сумен шайқап, көлеңкелі жерге іліп, кептіреді. Қатып қалмас үшін керіп-созып майлап отырады.

Көнқап - серкенің немесе ту ешкінің терісінен иленіп жасалатын, астық немесе азық салатын ыдыс көнқап деп аталады. Көнқап өте берік болады, оған су тимесе бірнеше он жылға шыдайды. Көнқап негізінен үй ішіне істетілетін ыдысқа пайдаланылады. Көнқап берік болғандықтан, көбінде ауыр нәрселер салынады.

Кейбір көнқаптың жүні алынып тасталып жасалса, ал, кейбір көнқапты жүнін сыртына қаратып жүнімен ыдыс орнына істете береді. Көнқапты тайынша терісінен, бұзау терісінен де жасай береді. Мұндай іріқаралардың терісінен жасалған көнқаптар ерекше берік, алып жүруге қолайлы болады.

Тұлып - қазақ халқы бұзаудың, серкенің терісін, бітеу сойып, илеп, одан тұлып жасайды. Мұның ролы баяғы көнқапқа ұқсайды. Бірақ көнқап ашық сойылып иленген теріден, екі тері тандалып беттестіріліп жасалса, тұлып бір ғана малдың терісін бітеу сойып илеп жасалады.

Тұлыптың ең үлкені тайынша тұлып, серке тұлып болса, ең кішісі лақ тұлып болады. Тұлып үлкен кішілігіне қарай пайдаланылады. Үлкен тұлыптарға астық, құрт, ірімшік сияқты азық салынса, ал, кішкене тұлыптарға ақталған тары, қуырылған бидай сияқты күнделікті істетілетін тағамдар салынады.

Тұлыпты алыс жолға жолаушы жүрген немесе мал отарлатқан отар қостағылар көп істететін ыдыс. Шебер әйелдер тұлыптың төрт аяғының орнын әдемілеп тігіп тастаған соң, тұлыптың аузын берік бұлмен көмкеріп сәндеп қояды.

Лақ терісінен жасалған кішкене тұлыптар көбінде тұзқалта, шайқалта сияқты күнделікті тұрмыста пайдаланылған.

Жылқы, сиыр және серке терісінен өздері илейтін қалың былғарыны халық – көн деп атайды. Одан тоқым, тебінгі, белбеу, жағлан жасаумен бірге, етік, мәсі тігеді. Тоқым, тебінгі, жағлан жасауға арналған көнді де, қалың былғарыны да ою-өрнектермен көркемдейді. Оның өзі әр түрлі әдістермен орындалады. Қалың көн мен былғарының бетіне ою түсіру үшін, оны ең алдымен суға салып, жібітіп алады. Аздап кептірген соң оның бетіне мүйізден не сүйектен жасалған сызғышпен жүргізетін оюдың ізін түсіреді. Енді бірде тақтай үстіне жайылған былғары бетіндегі өрнек бұйымын ұшында кішкене шеңбер ізі бар темір қадаубасты ағаш тоқпақпен ұру арқылы болмаса қалың жүзді шапқымен терең із қалдырып көркемдейді. Көн не қалың былғары бетіне бедерлі ою-өрнек жүргізу үшін ағаштан арнайы қалып жасалады. Қалыптың бетіне бедерлі ою ойылады, оның үстіне жібітілген көннің не былғарының өңі астына қаратылып төселеді. Сөйтіп, балғаның жіңішке басымен былғарыны таптай ұру арқылы оған бедер түсіреді. Мұндай бедерлі оюдың кепкеннен кейін жойылып кетпеуі үшін, астына желімге иленген балшық қоймалжыңы толтырылады. Желім араласқан балшық былғарыға жабысып қатып қалады да, былғары бетіндегі бедерлі өрнектің ұзақ уақыт сақталуына жағдай жасайды. Кейде осындай қалып арқылы жүргізілген бедерлі оюлардың айнала жиегі астармен қосыла жіңішке тарамыспен қайып тігіледі. Бұл әдіс ою-өрнектің былғары бетінде айқын тұруымен бірге, оның көпке дейін жойылмауына көмектеседі. Мұндай бұйымдардың бет жағы әр түрлі тәсілдермен жүргізілген ою-өрнектермен қоса күміс, тас, сүйек әшекейлермен де безендіріледі. Қазақ арасында жылқы терісінен көн илеп. Бедерлі ою-өрнек жүргізілген түскиіздер жасайтын шеберлерде болған [информатор: Мұхамет Шәріпұлы].

Тұз қазақ тұрмысында көп істетіледі. Қайнатылған шай, кептірген ет, сүзген қатық, сарымай, тағы басқа көптеген тағамдар тұзсыз болмайды. Әсіресе, қазақ үйлерінде күнделікті ақ шәй (сүтті шай) қайнатылатындықтан, оған міндетті түрде тұз қосылады. Тұз үнемі шәймен бірге істетілетіндіктен, тұзды пайдалануға қолайлы болу үшін әрі көші-қонға ылайықты етіп, адамдар тұз қалтаны пайдаланатын болған.

Тұз қалта иленген ешкі терісінен жасалады. Мұның ерекшелігі тек формасы ұқсамайды. Тұз қалтаны әуелі иленген теріге кестелеп өрнек салған соң, бір жағын тігіп, екі басын ашық етіп қуыстап, бір жағына дөңгелек түп салып, енді бір жағына бүрмелеп бау тағады да, аяққы қолашаға іліп қояды. Бұл өте қарапайым болғанымен, күнделікті тұрмыстағы маңызды дәмдендіргіш, сондықтан тұз қалтаның рөлі де маңызды, тұз қалтаны шебер әйелдер түрлі-түрлі етіп сәндеп тігеді. Бұрын қазақтар кристал тұз істететіндіктен, кристал тұзды талқандап, тұз қалтаға істетуге қолайлы болу үшін салып дайындап қояды.

Қазақ халқы шәйді өте көп пайдаланған. Қазір қалаларда жасап жатқан қазақтарда шәйдан қол үзген жоқ, қазақтың үйіне біреу келсе, келуші кім болсада оған ең алдымен шәй беріледі, шайға тары, бидай, құрт, ірімшік сияқты көші-қонға қолайлы тағамдар салынады. Әрине бұл тағамдардың шәймен желінетіні анық. Шәйдің қазақ өмірінде көп істетілуі тұтынған тағамдарына да байланысты болса керек.

Шәйді көп тұтынатындықтан қазақ үйлерінде шәйді салып қоюға қолайлы шәйқалта болады. Шәйқалтаны шебер әйелдер жүні түсірілген қалың серкенің терісінен илеп тігеді. Шәйқалтаның бетіне бұлдан ою-өрнек салынады. Шебер әйелдер біз кестемен тамаша өрнектер салады. Шәйқалтаға теріден ілмек бау тағылып, қолашаға іліп қойылады. Шәйқалтаның ішіне шәй ұсақтайтын жеңіл балға немесе шайпышақ шәймен қосып салынады.

Қытай қазақтарының күнделікті тұрмысында ірі қара терісінен иленетін қайыс та үлкен маңызға ие болды. Иленген теріден қайыс жасау үшін малмадан іні қанып шыққан теріні көлеңкеде көптіріп, талқыға салып, жұмсартады да, керегіне жарата береді. Қайыстан қамыттың құлақ бауы, айыл, жүген, тізгін, шылбыр, қанжыға, қамшы, божы, тұсамыс, шідер, ноқта, өмірдірік, құйысқан тағы басқа да үлкенді-кішілі бұйымдар жасайды. Қазақтарда қамшының алты

таспа, сегіз таспа, он екі таспа және жиырма төрт таспадан өрген түрлері бар, айылдың да көптеген түрлері кездеседі.

Тері өңдеу өнерінде Қытай қазақтарының арасында етікшінің рөлі де басым болған. Отбасы мүшелеріне аяқ киім тіккізгісі келгендер етікшіні өз үйінде бірнеше ай бойы ұстайды. Етікшінің құрал саймандары көп болмайды. Негізінен олар – балға, шаппа шот, шағын төс, пышақ, түрпі, кергіш ағаш, тістеуік, ине-тебен, қаю біз, жаун қайқы біз, шеге біз, әртүрлі қалыптар және басқа да саймандар. Аяқ киім тігуге қажетті көн, былғары, қайыс, ұлтан, сірі, қайың тоз, тарамыс сияқты керекті заттарды аяқ киім тіккізушінің өзі дайындайды. Тек, ағаш шеге жасайтын кепкен қайың кесіндісін, ұсақ темір шегелерді, үлкенді-кішілі қалып түрлерін етікші өзімен бірге ала жүреді.

Қазақ етікшілері ер адамдарға арналатын етіктің бірнеше түрін көннен не қайыстан жалаң қабат етіп тігетін. Жаз күндері ат үстінде жүргенде киетін көн етіктердің басы қайқы, ұлтаны ішінен тігілетіндей жұмсақ келеді. Мұндай етіктерге өкше салынбайды немесе өте жұқа болады. Қыста ерлер киетін ұзын қонышты, киіз шұлықты етікті «саптама етік» дейді. Киіз шұлықпен, кейде, аяққа шұлау орап не мәсінің сыртынан киетіндіктен саптама етіктің басы да, қонышы да кең болады. Мұндай етіктердің шұлығы әдетте тізеден асады.

Әйелдерге арналған жеңіл етікті қара, қызыл, жасыл түсті жұқа былғарыдан сәндеп тігеді. Олардың өкшесі биік келеді, Қонышы түсті жібек барқыт матаменлармен көмкеріледі, сәнді кестеленеді. Ер адамға арналған кебісті көннен немесе қалың былғарыдан тұзу табан етіп тігеді. Бұлардың өкшесі биік болмайды. Әдетте ерлердің етіктерінің өкшесіне нәл қағады. Әйелдерге арналған кебіс түрлі-түсті жұқа былғарыдан тігіліп, биік өкше қағылады, әр түрлі жібек жіптермен кестеленіп көмкеріледі. Мұндай кебістер көбінесе ұзатылатын қыздарға арнап жасалады.

Мәсі – көннен, қалың былғарыдан тігіледі. Әйелдерге арналған мәсілерді түрлі-түсті өңделген теріден тігеді. Мәсі тігудің екі түрлі тәсілі болған. Оның ішінде ең көп тарағаны – жалаң қабат ұлтанды мәсінің басын ішінен тігу әдісі. Ол үшін мәсінің қонышына басын, намаздығын тігіп алып, теріс айналдырады, онан соң, қалың былғарыдан ұлтан тігілген қалыпқа тартады. Ұлтан мен мәсінің басын жуан тарамыспен қайып тігеді, онан кейін қалыпты суырып алып, мәсіні айналдыра салады. Мәсі тігудің күрделірек тәсілі – қос ұлтандап тігу. Ол үшін қонышына басы мен намаздығын тігіп болған соң, ішпектелген қалыпқа тартылады. Онан кейін сыртынан ағаш шегелермен қалың ұлтан шегеленеді, оған бір қабат аласа өкше қағылады. Мұны Қытай қазақтары «шеттік мәсі» деп атайды (Камуна Жамбозұлы, 2011:300).

Қазақ етікшілері етік тігуде олардың өкше сірісін мықты жасауға көбірек көңіл бөледі. Ол үшін өкшелікті былғарыдан екі қабаттап тігеді, арасына сіріден немесе қайың тозынан өкше сірі жасалады. Етік, шеттік мәсінің ұлтанын шегелеу үшін қолданылатын ағаш шегелерді әбден кепкен қайыңнан жасайды. Әдетте, етік шегесі ірірек, мәсі шегесі кішірек болады. Етікшілік ісінде маңызды орын алатын материалдың бірі – тарамыс. Тарамысты соғымға сойылған іріқараның сирағындағы сіңірден дайындайды. Сіңірді кесіп алысымен күлге бір аунатып, қораның құмдығына немесе бір лайықты орынға іліп қояды. Ол жазға дейін қатып, кебеді. Кепкен сіңір еш уақытта бұзылмайды. Одан тарамыс жасау үшін, алдымен ағаш тоқпақпен соғып жұмсартады, содан кейін талшықтарға бөле тарамдайды. Міне, осы тарамдалған сіңірдің жіңішке талшықтарынан жіңішке және жуан тарамыстар ширатылады, сонымен етік, мәсілерді тігеді.

Қорытынды

Қорыта келгенде, тері өңдеу өнері дәстүрлі қазақ қоғамындағы негізгі ата кәсіптерінің бірі болды. Қытайдағы қазақтардың басым көпшілігі мал шаруашылығымен айналысқандықтан, тері өңдеу кәсібі және одан өздеріне қажетті тұрмыс бұйымдарын жасау жалғасып келді. Тек XX ғасырдың соңындағы малшыларды отырықшыландыру, Қытай модернизациясы мен саясатыныңәсерінен, заман ауқымы мен қоғамның инновациялық дамуына байланысты, тері илеу және одан түрлі бұйымдар жасау ісі негізінен үлкен өзгеріске ұшырады. Халық завод, фабрикаларда жасалған заттарды пайдаланатын болды. ХХІ ғасырдың басында Қытайда жүргізілген әр ұлттың дәстүрлі мәдениетін жаңғырту науқанының аясында әр аймақтарда қазақтың дәстүрлі жоғалып бара жатқан кейбір бұйымдары жаңғыртылып қайтадан орны толықтырылып жатыр. Бұл кейінгі ұрпаққа ата-бабаларымыздан қалған қолөнер мәдениетін жеткізуде аса маңызды қадам болып табылады.

МАЗМҰНЫ

Абдукадыров Н.М., Нұсқабай П.П., Сабанчиева Ж.М. ТАНЗИМАТ РЕФОРМАЛАРЫНА ЕУРОПАЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ЫҚПАЛЫ ЖӘНЕ МҰСТАФА РЕШИД ПАША.....	5
Азмуханова А., Эгамбердиев М. Шаншарбек У. XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ - XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДА ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ БІРІГУІ МЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫН ЗЕРДЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	16
Ақымбек Е.Ш., Шағырбаев М.С. ШУ Өңіріндегі ортағасырлық төрткүлдердің стратиграфиясы (X-XII ғғ.).....	25
Атығаев Н.Ә. ТАҒЫ ДА ҚАСЫМ ХАННЫҢ Қайтыс болған уақыты мен жерленген жері туралы.....	41
Ахантаева Ә.Ж. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНДА ЕГІНШІЛІККЕ БАЙЛАНЫСТЫ ӘДЕТ-ҒҰРЫПТАР МЕН ЖОРА-ЖОСЫНДАР, Аңыз- ӘПСАНАЛАР.....	48
Бахтыбаев М.М. Н.Н. ПАНТУСОВТЫҢ ЖЕТІСУ ЕСКЕРТКІШТЕРІН ЗЕРТТЕУГЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ.....	60
Билалов С.У., Тәжекеев Ә.Ә., Дәрменов Р.Т. ЕРТЕОРТАҒАСЫРЛЫҚ СОРТӨБЕ 1 ҚАЛАШЫҒЫНДА ЖҮРГІЗІЛГЕН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАР.....	77
Ғалиев А.А., Устемирова А.О., Қыдырғажы Б.М. ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫНАН «БІР БЕЛДЕУ ЖӘНЕ БІР ЖОЛҒА».....	89
Джумағазиева А.Н. ИРАНДАҒЫ САЯСИ ӨМІРДІҢ РЕВОЛЮЦИЯДАН КЕЙІНГІ ИСЛАМИЗАЦИЯСЫ.....	103
Жылгелді Ж.С. XX ҒАСЫРДЫҢ 20-30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ ТАРИХЫНЫҢ ДЕРЕКТІК НЕГІЗДЕРІ (Шығыс Қазақстан мысалында).....	115
Жылқышыбаева Қ.Қ. ЕУРОПАДАҒЫ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ТАРИХИ БІЛІМГЕ ҚАТЫСТЫ КӨЗҚАРАСТАРЫ: ТАРИХИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ТАЛДАУ.....	122
Ибраева А.Ғ., Садықов Т.С., Темірханова Ә.С. АКАДЕМИК МАНАШ ҚОЗЫБАЕВТЫҢ ХАКІМ АБАЙ ТУРАЛЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ ХАҚЫНДА.....	136
Ибраева А.Ғ., Темірханова Ә.С. ҒАСЫРЛАРДАН СЫР ШЕРТКЕН – СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН (тарихи-салыстырмалы талдау).....	147
Ильясова К.М., Байманов А.А. СКРИПКАШЫ ӘЛІМ АЛМАТ (ҒАЛЫМЖАН ӘБСӘЛАМОВ) ЖӘНЕ ОНЫҢ МУЗЫКАНТ РЕТІНДЕ ҚАЛЫПТАСУЫ.....	159
Ильясова К.М. МИЛЛИОН ИЕРОГЛИФТАН ТҰРАТЫН МАНУСКРИПТ (проф. Т.З. Қайыркеннің «Су Бәйхай. Қазақтың жалпы тарихы» қолжазбасын зерттеу жобасы негізінде).....	174
Иманалиева Е. XVI ғ. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСИ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ БАҒЫТЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	187
Исмаилов С.С., Еришева А.А. ЕМБІ МҰНАЙЛЫ АУДАНЫНЫҢ ДАМУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ АЛҒАШҚЫ МҰНАЙ КӨСПІШІЛІКТЕРІ.....	193
Исова Л., Апасаттарова Г. ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ҮДЕРІСТЕР АУҚЫМЫНДАҒЫ	199
Кәрібаев Б.Б., Нұрғазина Н.Д. ӨЗ-ЖӘНІБЕК ХАННЫҢ ТАРИХИ ТҰЛҒАСЫ (шығыс нарративтері мен қазақтың шежіре аңыздары негізінде)	211
Күлдібаев Е.Қ., Саркулова С.Д. XX ҒАСЫРДЫҢ 30-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ӨНЕР ҚАЙРАТКЕРЛЕРІНІҢ ҚУҒЫНДАЛУЫ.....	232
Қайыркен Т.З., Ильясова З.С. ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ЖАЗБА ДЕРЕКТЕРДЕГІ ИСПИДЖАБ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТӨңІРЕГІНДЕГІ ҚАЛАЛАР МЕН ЕЛДІМЕКЕНДЕР.....	242

Қартабаева Е.Т. РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ИСЛАМ ДІНІ.....	253
Қойгелдиев М.Қ. МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ: ҚАЗАН ТӨҢКЕРІСІ – БІЗ ҮШІН ЕУРОПА ТАРИХЫ ТУДЫРҒАН ЖАТ ТӨҢКЕРІС.....	265
Мажихбаева Ш.О. 1928-1933 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚАЗАҚТАРДЫҢ ШЕТ ЕЛГЕ БОСУЫ.....	273
Мажихқызы Н. ҚЫТАЙ ҚАЗАҚТАРЫНДАҒЫ ТЕРІ ӨНДЕУ ӨНЕРІ.....	279
Макашева К.Н., Шалкеева З. ИСЛАМ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫ ЖӘНЕ ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ: ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ.....	286
Мұхатова О.Х., Садвокасова З.Т. МАҒЫСТАУДАҒЫ ҚАРУЛЫ ҚАҚТЫҒЫС.....	293
Мұхитов Қ. ҚАЗАҚ КҮРЕСІ: ӨТКЕНІ, БҮГІНІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ.....	307
Мұхитов Қ.С. МАҚАТ-ӨЗЕН ТЕМІР ЖОЛЫНЫҢ САЛЫНУЫ.....	318
Надырбеков Н.К. ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ОРТА ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАННЫҢ САКРАЛЬДЫ ТОПОГРАФИЯСЫ.....	326
Оспанғалиев Қ.Ә. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ӨңІРІНДЕГІ БҮКЛІРЕСЕЙЛІК ҚҰРЫЛТАЙ ЖИНАЛЫСЫ САЙЛАУ ӨТКІЗУ НАУҚАНЫНЫҢ БАРЫСЫ.....	340
Раздыков С.З., Зайнов А.М. СОЛТҮСТІК-ШЫҒЫС КАСПИЙ МАҢЫ ЖӘНЕ ОҒАН ІРГЕЛЕС АУДАНДАРДАҒЫ САРМАТ МӘДЕНИЕТІ: ПРОБЛЕМАЛАР, ГИПОТЕЗАЛАР.....	350
Рахбаев Қ.Қ. ЖЕЛТАУ МЕШІТТЕРІНІҢ ТАРИХЫ (XIX Ғ. ОРТАСЫ XX Ғ. БАСЫ).....	363
Садыкова А.М. КЕҢЕС ӨКІМЕТІНІҢ ЕКІНШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК СОҒЫС ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ДІНГЕ ҚАТЫСТЫ САЯСАТЫ...371	371
Сүгірбаева Г.Д., Исабек Б.Қ., Омарбаев Ы.К. ҚАЗАҚ КСР БОЙЫНША ШЕТЕЛГЕ БАРУДЫҢ ҚҰЖАТТЫҚ ТІРКЕУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТӘРТІПТЕРІ: ТОҚЫРАУ КЕЗЕҢІ.....	379
Сыздыкова А.М., Молдакимова А.С. XX ҒАСЫРДЫҢ 80-ШІ ЖЫЛДАРЫНДА ЕРТІС ӨңІРІНДЕГІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАРДЫҢ БЕЛСЕНДІЛІГІ: КЛАССИФИКАЦИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕР.....	388
Тайман С.Т., Сүгірбай М. СӘТТІҒҰЛ ЖАНҒАБЫЛОВТЫҢ «ДОСАН БАТЫР» ДАСТАНЫНДАҒЫ ТАРИХИ ДЕРЕКТЕР.....	395
Толамисов А.Ғ. ҚАЗАҚ ДИАСПОРАЛАРЫНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ ЖӘНЕ "КІШІ ҚҰРЫЛТАЙЛАРДЫҢ" РӨЛІ.....	417
Төлебаев Т.Ә., Әбікенова Г.Е. XIX-Ғ. ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫ – XX-Ғ. БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОңТҮСТІГІНДЕГІ ҚҰРЫЛЫС МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН МИНЕРАЛДЫ ШИКІЗАТТАРДЫ ӨңДЕУ ӨНДІРІСТЕРІ.....	425
Ужженов Е.М., Шотанова Ғ.А. ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ САЯСИ ДАҒДАРЫСЫНЫҢ СЫРТҚЫ ФАКТОРЛАРЫ (XVIII ғ. екінші жартысы - XIX ғ. басы).....	437
Хабиханова Г.Б., Алмагамбетова А.М. ҚАРАХАН МЕМЛЕКЕТІНІҢ ТАЙПАЛАРЫ МЕН ОҒЫЗДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ.....	452
Шашаев Ә.Қ., Смагулов Б.Қ., Тылахметова А.С. ҚАЗАҚСТАН ҚАЗАҚТАРЫ ГЕНЕАЛОГИЯЛЫҚ ТОПТАРЫНЫҢ ҚАБІР ҮСТІНДЕГІ ҚҰРЫЛЫСТАРЫ.....	460
Шілдебай С.Қ. СЕЙІТҚАЛИ МЕНДЕШЕВТІҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ.....	472

СОДЕРЖАНИЕ

Абдукадыров Н.М., Нұсқабай П.П., Сабанчиева Ж.М. ВЛИЯНИЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ СИСТЕМЫ НА РЕФОРМУ ТАНЗИМАТА И МУСТАФА РЕШИД ПАША.....	5
Азмуханова А., Эгамбердиев М., Шаншарбек У. ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КОНСОЛИДАЦИИ И СОТРУДНИЧЕСТВА ТЮРКСКИХ НАРОДОВ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКОВ.....	16
Акымбек Е.Ш., Шагирбаев М.С. СТРАТИГРАФИЯ СРЕДНЕВЕКОВЫХ ТОРТКУЛИ В ШУЙСКОМ ДОЛИНЕ (X-XII вв.).....	25
Атыгаев Н.А. ЕЩЕ РАЗ О ВРЕМЕНИ СМЕРТИ И МЕСТЕ ЗАХОРОНЕНИЯ КАСЫМ-ХАНА.....	41
Ахантаева А.Ж. ОБЫЧАИ, ПРИМЕТЫ И ЛЕГЕНДЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА, СВЯЗАННЫЕ С ЗЕМЛЕДЕЛИЕМ.....	48
Бахтыбаев М.М. ВКЛАД Н.Н. ПАНТУСОВА В ИЗУЧЕНИЕ ПАМЯТНИКОВ СЕМИРЕЧЬЯ.....	60
Билалов С.У., Тажекеев А.А., Дарменов Р.Т. АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАБОТЫ НА РАННЕСРЕДНЕВЕКОВОМ ГОРОДИЩЕ СОРТОБЕ I.....	77
Галиев А.А., Устемирова А.О., Қыдырғажы Б.М. ОТ ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ К «ПОЯСУ И ПУТИ».....	89
Джумагазиева А.Н. ПОСТРЕВОЛЮЦИОННАЯ ИСЛАМИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ В ИРАНЕ.....	103
Жылгелді Ж.С. ИСТОЧНИКИ ИСТОРИИ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ В 20-30 ЛЕТ XX ВЕКА.....	115
Жылкышыбаева К.К. ВЗГЛЯДЫ НА ИСТОРИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ УЧЕНЫХ В ЕВРОПЕ: ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ.....	122
Ибраева А.Г., Садыков Т.С., Темирханова А.С. ИССЛЕДОВАНИЯ О ХАКИМ АБАЕ В ТРУДАХ АКАДЕМИКА МАНАШ КОЗЫБАЕВА.....	136
Ибраева А.Г., Темирханова А.С. СЕВЕРНЫЙ КАЗАХСТАН СКВОЗЬ ВЕКОВ (историко-сравнительный анализ).....	147
Ильясова К.М., Байманов А.А. СКРИПАЧ АЛИМ АЛМАТ (ГАЛИМЖАН АБСАЛЯМОВ) И ЕГО СТАНОВЛЕНИЕ КАК МУЗЫКАНТА.....	159
Ильясова К.М. МАНУСКРИПТ СОСТОЯЩИЙ ИЗ МИЛЛИОНА ИЕРОГЛИФОВ (по проектам исследования рукописей «Су Бэйхай. Общая история казахов» проведенных проф. Турсунханом Закенулы Кайыркеном).....	174
Иманалиева Е. ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА В XVI ВЕКЕ.....	187
Исмаилов С.С., Еришева А.А. ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ УРАЛО-ЭМБИНСКОГО НЕФТЯНОГО РАЙОНА И ПЕРВЫЕ НЕФТЕПРОМЫСЛЫ....	193
Исова Л., Апасатарова Г. ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСТАНА И ИРАНА В РАМКАХ СОВРЕМЕННЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ.....	199
Карибаев Б.Б., Нуртазина Н.Д. ИСТОРИЧЕСКАЯ ФИГУРА КАЗАХСКОГО ХАНА АЗ-ДЖАНИБЕКА(на основе восточных нарративов и генеалогических мифов казахов).....	211
Кулдибаев Е.К., Саркулова С.Д. ГОНЕНИЯ НА ДЕЯТЕЛЕЙ ИСКУССТВА В 30-Х ГОДАХ XX ВЕКА.....	232
Қайыркен Т.З., Ильясова З.С. ИСПИДЖАБ И БЛИЗЛЕЖАЩИЕ К НЕМУ ГОРОДА И НАСЕЛЕННЫЕ ПУНКТЫ В СРЕДНЕВЕКОВЫХ ПИСЬМЕННЫХ ИСТОЧНИКАХ.....	242
Картабаева Е.Т. ДУХОВНАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ И ИСЛАМ.....	253
Койгелдиев М.К. МАГЖАН ЖУМАБАЕВ: ИДЕЯ ОКТЯБРЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ ДЛЯ НАС БЫЛА ЧУЖАЯ.....	265
Мажибаева Ш.О. МАССОВОЕ ПЕРЕСЕЛЕНИЕ КАЗАХОВ ЗА РУБЕЖ В 1928-1933 ГОДЫ.....	273

Мажикызы Н. ИСКУССТВО ОБРАБОТКИ КОЖИ У КАЗАХОВ КИТАЯ.....	279
Макашева К.Н., Шалкеева З. ОРГАНИЗАЦИЯ ИСЛАМСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ: ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА.....	286
Мухатова О.Х., Садвокасова З.Т. ВООРУЖЕННОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ В МАНГИСТАУ.....	293
Мухитов К. КАЗАХСКАЯ БОРЬБА: ПРОШЛОЕ, СЕГОДНЯ И БУДУЩЕЕ.....	307
Мухитов К. СТРОИТЕЛЬСТВО ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ МАКАТ-УЗЕНЬ.....	318
Надырбеков Н.К. САКРАЛЬНАЯ ТОПОГРАФИЯ ДРЕВНЕГО И СРЕДНЕВЕКОВОГО ВОСТОЧНОГО КАЗАХСТАНА.....	326
Оспангалиев К.А. О ХОДЕ ПРОВЕДЕНИЯ ВЫБОРОВ ВСЕРОССИЙСКОГО УЧРЕДИТЕЛЬНОГО СОБРАНИЯ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	340
Раздыков С.З., Зайнов А.М. САРМАТСКАЯ КУЛЬТУРА НА СЕВЕРО-ВОСТОЧНОМ ПРИКАСПИИ В ПРИЛЕГАЮЩИХ К НЕМУ РАЙОНАХ: ПРОБЛЕМЫ, ГИПОТЕЗЫ.....	350
Рахбаев К.К. ИСТОРИЯ ЖЕЛТАУСКИХ МЕЧЕТЕЙ (СЕРЕДИНА XIX – НАЧАЛО XX ВЕКОВ).....	363
Садыкова А.М. ПОЛИТИКА СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В ОТНОШЕНИИ РЕЛИГИИ В ПЕРИОД ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ.....	371
Сугирбаева Г.Д., Исабек Б.К., Омарбаев Ы.К. ПОРЯДОК РЕГИСТРАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ ВЫЕЗДА ЗА ГРАНИЦУ В КАЗАХСКОЙ ССР: ПЕРИОД ЗАСТОЯ.....	379
Сыздыкова А.М., Молдакимова А.С. АКТИВНОСТЬ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ДВИЖЕНИЙ ПРИИРТЫШЬЯ 80-Е ГОДЫ XX ВЕКА: КЛАССИФИКАЦИЯ И МЕТОДЫ.....	388
Тайман С.Т., Сүгірбай М. ИСТОРИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ В ДАСТАНЕ С.ЖАНГАБЫЛОВА «ДОСАН БАТЫР».....	395
Толамисов А.Г. ИНТЕГРАЦИЯ КАЗАХСКИХ ДИАСПОР И РОЛЬ «МАЛЫХ КУРУЛТАЕВ».....	417
Тулбаев Т.А., Абикинова Г.Е. ПРОИЗВОДСТВО СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ И ОБРАБОТКА МИНЕРАЛЬНОГО СЫРЬЯ НА ЮГЕ КАЗАХСТАНА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX.....	425
Ужкенов Е.М., Шотанова Г.А. ВНЕШНИЕ ФАКТОРЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА В КАЗАХСКИХ СТЕПЯХ (вторая половина XVIII - начало XIX вв.).....	437
Хабижанова Г.Б., Алмагамбетова А.М. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПЛЕМЕНАМИ КАРАХАНИДСКОГО ГОСУДАРСТВА И ОГУЗАМИ.....	452
Шашаев А. К., Смагулов Б. К., Тылахметова А.С. НАМОГИЛЬНЫЕ СООРУЖЕНИЯ ГЕНЕАЛОГИЧЕСКИХ ГРУПП КАЗАХОВ КАЗАХСТАНА И РОССИИ.....	460
Шилдебай С.К. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СЕЙТКАЛИ МЕНДЕШЕВА.....	472

CONTENTS

Abdukadyrov N.M., Nuskabay P.P., Sabanchieva Zh.M. INFLUENCE OF THE EUROPEAN SYSTEM ON TANZIMATS REFORM AND MUSTAFA RESHID PASHA.....	5
Azmukhanova A., Egamberdiyev M., Shansharbek U. PROBLEMS OF STUDYING CONSOLIDATION AND COOPERATION OF TURKIC PEOPLES OF THE LATE XIX - EARLY XX CENTURIES.....	16
Akymbek E.Sh., Shagirbaev M.S. THE STRATIGRAPHY OF MEDIEVAL TORTKULS IN SHU VALLEY (X-XII cc.).....	25
Atygayev N.A. ONCE AGAIN ABOUT THE TIME OF DEATH AND THE PLACE OF BURIAL KASYM-KHAN.....	41
Akhantaeva A.Zh. THE KAZAKH CUSTOMS, TRADITIONS AND LEGENDS RELATED TO AGRICULTURE.....	48
Bakhtybaev M.M. N.N. PANTUSOV'S CONTRIBUTION IN THE STUDY OF THE MONUMENT OF THE SEMIRECHYE.....	60
Bilalov S.U., Tazhekeyev A.A., Darmenov R.T. ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT.....	77
Galiev A.A., Ustemirova A.O., Kydyrgozhy B.M. OF SORTOBE 1 FROM GREAT SILK ROAD TO "ONE BELT ONE ROAD".....	89
Jumagazyeva A.N. POST-REVOLUTIONARY ISLAMIZATION OF POLITICAL LIFE IN IRAN.....	103
Zhylgeldi Zh.S. SOURCES OF HISTORY OF COLLECTIVIZATION IN 20-30 YEARS OF THE XX CENTURY.....	115
Zhylkyshybayeva K.K. VIEWS ON THE HISTORICAL EDUCATION OF SCIENTISTS IN EUROPE: A HISTORICAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS.....	122
Ibraeva A.G., Sadykov T.S., Temirkhanova A.S. RESEARCH ON HAKIM ABAI IN THE WORKS OF ACADEMICIAN MANASH KOZYBAYEV.....	136
Ibraeva A.G., Temirkhanova A.S. NORTH KAZAKHSTAN THROUGH THE AGES (historical and comparative analysis).....	147
Ilyassova K.M., Baimanov A.A. VIOLINIST ALIM ALMAT (GALIMZHAN ABSALYAMOV) AND HIS PATH OF BECOMING AS A MUSICIAN.....	159
Ilyassova K.M. A MANUSCRIPT CONSISTING OF MILLION HIEROGLYPHICS (on manuscript research projects «Su Beihai. The general history of the Kazakhs» conducted by Prof. Tursunkhan Zakenuly Kayirken).....	174
Imanalieva E. GOALS AND FEATURES OF KAZAKH KHANATE'S FOREIGN POLITICAL RELATIONS IN THE XVI CENTURY.....	187
Ismailov S. S., Yerisheva A.A. HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE URAL-EMBINSKY OIL REGION AND THE FIRST OIL FIELDS.....	193
Isova L., Apsattarova G. RELATIONSHIP BETWEEN KAZAKHSTAN AND IRAN IN THE FRAMEWORK OF MODERN GEOPOLITICAL PROCESSES.....	199
Karibayev B.B., Nurtazina N.D. HISTORICAL FIGURE OF KAZAKH KHAN AZ-JANIBEK (based on the eastern narratives and genealogical myths of Kazakhs).....	211
Kuldybaev E., Sarkulova S. THE PERSECUTION OF ARTISTS IN THE 1930S.....	232
Kaiyrken T.Z., Ilyassova Z.S. SISFIDJAB AND NEARBY TOWNS AND LOCALITIES IN MEDIEVAL WRITTEN SOURCES.....	242
Kartabayeva E.T. SPIRITUAL MODERNIZATION AND ISLAM.....	253
Koigeldiyev M. MAGZHAN ZHUMABAYEV: THE IDEA OF THE OCTOBER REVOLUTION WAS FOREIGN TO US.....	265

Mazhibayeva Sh.O.	
MASS MIGRATION OF KAZAKHS ABROAD IN 1928-1933.....	273
Mazhikyzy N.	
LEATHER TREATMENT ART AT THE CHINESE KAZAKHS.....	279
Makasheva K.N., Shalkeyeva Z.	
ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION AND THE EUROPEAN UNION: MAIN AREAS OF COOPERATION.....	286
Mukhatova O., Sadvokasova Z.T.	
THE ARMED RESISTANCE IN MANGISTAU.....	293
Mukhitov K.	
KAZAKH WRESTLING: PAST, TODAY AND FUTURE.....	307
Mukhitov K.	
CONSTRUCTION OF THE MAKAT-UZEN RAILWAY.....	318
Nadyrbekov N.K.	
SACRED TOPOGRAPHY OF ANCIENT AND MEDIEVAL KAZAKHSTAN.....	326
Ospangaliyev K.A.	
ON THE COURSE OF THE ELECTION OF THE ALL-RUSSIAN FOUNDING MEETING OF THE EAST KAZAKHSTAN REGION.....	340
Razdykov S.Z., Zainov A.M.	
SARMATIAN CULTURE IN THE NORTH-EAST CASPIAN AND ADJACENT AREAS: PROBLEMS, HYPOTHESES.....	350
Rakhbayev K.K.	
HISTORY OF ZHELTAU MOSQUES (MID-XIX-EARLY XX CENTURIES).....	363
Sadykova A.M.	
POLICY OF THE SOVIET GOVERNMENT IN RELATION TO RELIGION DURING WORLD WAR II.....	371
Sugirbayeva G.D., Issabek B.K., Omarbayev Y.K.	
REGISTRATION SYSTEM PROCEDURE FOR DOCUMENTING TRAVEL ABROAD IN THE KAZAKH SSR: PERIOD OF STAGNATION.....	379
Syzdykova A., Moldakimova A.	
ACTIVITY OF ECOLOGICAL MOVEMENTS OF PRIYRTISHIYA IN THE 80s OF THE XX CENTURY: CLASSIFICATION AND METHODS.....	388
Taiman S.T., Sugurbay M.	
HISTORICAL SOURCES IN THE EPIC POEM OF S.ZHANGABYLOV «DOSAN BATYR».....	395
Tolamissova A.G.	
INTEGRATION OF THE KAZAKH DIASPORES AND THE ROLE OF «SMALL KURULTAIS».....	417
Tulebaev T.A., Abikenova G.E.	
PRODUCTION OF BUILDING MATERIALS AND PROCESSING OF MINERAL RAW MATERIALS IN THE SOUTH OF KAZAKHSTAN IN THE SECONDHALF OF THE 19TH - EARLY 20TH CENTURIES.....	425
Uzhkenov E.M., Shotanova G.A.	
EXTERNAL FACTORS OF THE POLITICAL CRISIS IN THE KAZAKH STEPPES (second half of the 18-th - the beginning of the 19-th centuries).....	437
Habizhanova G.B., Almagambetova A.M.	
SOME ASPECTS OF RELATIONS BETWEEN THE TRIBES OF KARAKHANID STATE AND THE OGHUZES.....	452
Shashaev A., Smagulov B., Tylakhmetova A.	
GRAVE CONSTRUCTIONS OF GENEALOGICAL GROUPS OF KAZAKHS IN KAZAKHSTAN AND RUSSIA.....	460
Shildebay S.	
PUBLIC, POLITICAL AND STATE ACTIVITIES OF SEYTKALI MENDESHEV.....	472

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2020. 1(21)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.03.2020.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй